Brännande aktuellt i juletid

Äldre personer är överrepresenterade i bränder med levande ljus

De flesta slutenvårdskrävande brännskador och bränder i byggnader i Sverige som är orsakade av levande ljus sker under december/januari. Räddningstjänsten gör dubbelt så många insatser i december som i juli. Bland de skadade är äldre överrepresenterade, och mer än hälften som avlider i skador efter en brand skadas under december/januari. Olycksfrekvensen har dock sjunkit, sannolikt tack vare informationskampanjer, men fortfarande sker det alltför många olyckor.

Foto: Mark Earthy, Pressens Bild

Adventsljusstakar kan fatta eld när ljus brunnit ned i mossan.

ULF ERLANDSSON
brandingenjör, brandutredare vid Räddningsverket, Karlstad
ulf.erlandsson@kd.rsv.se

FREDRIK HUSS
leg läkare, brännskadeavdelningen, hand- och plastikkirurgiska kliniken, Universitetssjukhuset i Linköping
fredrik.huss@lio.se

Sjunkande mortalitet och minskad volym slutenvård vad gäller patienter med brännskador har tidigare beskrivits i Läkartidningen [1]. Vi har också redovisat att antalet individer som avlider i »bränder med dödlig utgång« är relativt konstant över tiden [2].

Adventsljusen

Den mest kritiska perioden under året vad gäller brand orsakad av levande ljus är december/januari. Orsaken står främst att finna i adventsljusstakarna (Figur 1). Adventsljusstaken har som bekant fyra ljus med cirka åtta timmars brinntid vardera. Vi tänder det första ljuset, och det får brinna stämningsfullt en stund. Alla är försiktiga och vaksamma så att en brand inte skall uppstå. Ju närmare jul tiden lider, desto längre har adventsljusen brunnit ned, mossan har börjat torka och vi blir slarvigare med att hantera ljus och tändstickor.

Att glömma är mänskligt, men mossan och andra dekorationer i adventsljusstaken kan snabbt leda till en katastrof. Den kortaste ljusstumpen brinner snart ned och mossan börjar brinna. Värmen gör att övriga ljus smälter, och ljusmassa sugs upp i mossan och dekorationerna. Dessa fungerar som veke, och en kraftigt flammande brasa kan snabbt utvecklas.

Under den ljusare tiden på dygnet är det som lättast att glömma att släcka ljusen. Statistik från Svenska Brandskyddsföreningen visar att de flesta ljusbränder startar mellan klockan 12 och 18 på dagen [3]. Räddningsverkets insatsstatistik visar att de flesta bränder i byggnader som orsakas av levande ljus inträffar på söndagar och helgdagar runt jul och nyår [4]. I genomsnitt ingriper Räddningstjänsten en gång per dag mot ljusbränder under året, men i december månad är antalet bränder mångdubbelt högre (Tabell I).

Tabell I. Räddningstjänstens insatser vid brand i byggnad orsakad av levande ljus [4].

Dag/period	Insatser vid brand i byggnad orsakad av levande ljus, genomsnitt per dag
Första advent	3
Andra advent	3
Tredje advent	9,5
Fjärde advent	9,5
Julafton	10
Juldagen	5
Annandag jul	5,5
Nyårsafton	45
Genomsnitt/dag hela året	1

Brännskadestatistiken

Går man till Socialstyrelsens patient- och skaderegister finner man att under perioden 1998–2000 vårdades 129 patienter i sluten vård för skador orsakade av ICD-10-kod X02.xx – Exponering för kontrollerad eld i byggnad och byggnadskonstruktion – varunder bränder orsakade av levande ljus klassificeras. 79 individer hade brännskada och 30 individer inhalationsskada som huvuddiagnos. Av dessa var 13 procent yngre än 15 år, 16 procent över 70 år och 43 procent var kvinnor.

Fördelningen av skadetillfällen och dödsfall över året ses i Tabell II. Under de tre studerade åren summerades dessa patienters sammanlagda vårdtid till 996 vårddygn, dvs i medeltal 7,7 vårddygn per patient. Åtta patienter avled, varav fem (63 procent) hade ådragit sig skadorna under december/januari. Hälften (fyra) av de avlidna var över 70 år, och tre av dem ådrog sig sina skador under december/januari.

Olycksmånaderna

Räddningsverkets insatser vid brand i byggnad orsakad av levande ljus är tio-

Tabell II. Antal patienter klassificerade enligt ICD-10-kod »exponering för kontrollerad eld i byggnad och byggnadskonstruktion«. Fördelning över året (Socialstyrelsens patient- och skaderegister).

	Jan	Feb	Mar	Apr	Maj	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec
Antal skadade	23	9	4	13	12	9	4	4	5	13	12	21
Antal avlidna	3	0	0	1	1	0	0	0	0	1	0	2

Tabell III. Brandanstiftare vid helgrelaterade bränder första advent till trettondagen, 1996–2005 (statistik från Svenska Brandskyddsföreningen).

År	Ljus	Tomte-bloss	El	Fyrver-kerier	Spis	Ljusstöp-ning	Övrigt	Antal
1996/1997	–	–	–	–		–	–	280
1997/1998	276	14	4	38		3	20	355
1998/1999	220	20	4	39		6	19	308
1999/2000	235	17	8	39		1	16	316
2000/2001	244	22	5	30		1	10	312
2001/2002	166	9	5	2	7	0	12	201
2002/2003	184	9	4	16	5	2	6	226
2003/2004	165	6	3	33	8	3	4	222
2004/2005	139	5	0	33	8	4	8	197

faldigt ökad på julafton jämfört med medeltalet för resterande året. En tredjedel av slutenvårdskrävande skador orsakade av »exponering för kontrollerad eld i byggnad och byggnadskonstruktion«, bl a bränder orsakade av levande ljus, sker under december och januari. Liksom tidigare studier visat [2] är äldre överrepresenterade både till antalet skadade och till antalet avlidna vid bränder med dödlig utgång.

Svenska Brandskyddsföreningen har sedan 1996 fört särskild statistik över de bränder som inträffar från första advent till och med trettondagen. Siffrorna visar glädjande nog en nedgång i antal. Från att ha legat på närmare 300 bränder/år har de minskat till färre än 200 bränder/år under senare år (statistik från Svenska Brandskyddsföreningen). Särskilt tydlig är minskningen av bränder orsakade av adventsljusstakar och andra glömda ljus (Tabell III).

Kan det vara så att de informationskampanjer som bedrivs av Svenska Brandskyddsföreningen, Räddningsverket, medicinska professionen m fl aktörer faktiskt ger resultat?

Vi vill med denna artikel belysa att bränder relaterade till levande ljus dessvärre fortfarande utgör en källa till stort lidande, mortalitet, materiella kostnader och vårdbelastning. De flesta av dessa skador torde ha kunnat undvikas med ytterligare kunskap och uppmärksamhet kring hanteringen av levande ljus. Särskilt bör personal på äldreboenden, servicehus etc vara uppmärksamma på riskerna med levande ljus (Fakta 1 och Fakta 2).

*

Potentiella bindningar eller jävsförhållanden: Inga uppgivna.

Fakta 1

Så undviker man helgbränderna

Byt den gamla mossan i adventsljusstaken mot icke-brännbara dekorationer, t ex stenar eller snäckor.

Använd ljusstakar av keramik eller metall. Se till att ljuset står stadigt och fritt så att inte en gardin kan fladdra till och fatta eld.

Värmeljus får aldrig placeras direkt på ett brännbart underlag. Aluminiumkoppen som ljuset står i är inte tillräckligt skydd.

Lämna aldrig ett tänt ljus obevakat. En god regel är att den som tänder ett ljus också har ansvar för att det blir släckt.

Tänd aldrig levande ljus eller tomtebloss i en julgran. Om granen är torr kan det bli en våldsam brand.

Fakta 2

Om olyckan är framme

Med en brandvarnare som fungerar kan brandtillbud upptäckas tidigt. Flera sammankopplade brandvarnare som börjar tjuta samtidigt ger ännu bättre skydd.

Ta för vana att alltid byta batteri i brandvarnarna den första advent. Byt batteriet samtidigt i alla brandvarnare vare sig det behövs eller inte. Med fasta rutiner blir risken att glömma mindre.

Viktigast är att ingen människa kommer till skada. De viktigaste åtgärderna vid brand är därför:
RÄDDA, VARNA, LARMA, SLÄCK!

En handbrandsläckare som är lätt tillgänglig ger dig en god chans att släcka branden själv. Räddningsverket rekommenderar pulversläckare på 6 kilo.

Sedan några år tillbaka skall alla nyproducerade bostäder i Sverige vara utrustade med brandvarnare.

Den kommunala räddningstjänsten kan ställa krav på att alla bostäder skall förses med sådant skydd.

I de flesta servicehus bor man dock som hyresgäst, och det ankommer då på hyresgästen att tillse eventuell brandvarnare eller larm.

Ett råd till anhöriga är följaktligen att ordna med brandvarnare hos sina äldre.

Referenser

1. Huss F, Steinvall I, Sjöberg F. Brännskador i Sverige 1987–1996. Antalet sjukhusvårdade har minskat och dödligheten sjunkit med 70 procent. Läkartidningen. 2001;98:2184-8.
2. Huss F, Erlandsson U, Sjöberg F. Dödsfall vid bränder – skyddet för riskgrupper kan förbättras. Läkartidningen. 2003;100:1137-9.
3. Svenska Brandskyddsföreningen. Ljus i juletid i Goda råd från Svenska Brandskyddsföreningen. 220/041018.
4. Räddningstjänst i siffror. Fakta om Räddningstjänstens insatser 1996–2004. Karlstad: Räddningsverket; 2005.